

شریعت در پرتو مصلحت

مؤلفین: محمدرضا زنگی آبادی

رحیمه خادمی پور

بامقدمه: حجة السلام دکتر علی عارفی

- سرشناسه : زنگی آبادی، محمدرضا، ۱۳۶۸ -
 عنوان و نام پدیدآور : شریعت در پرتو مصلحت/مؤلفین محمدرضا زنگی آبادی، رحیمه خادمی پور
 ؛ با مقدمه علی عارفی .
 مشخصات نشر : کرمان : خدمات فرهنگی کرمان، ۱۳۹۴ .
 مشخصات ظاهری : ۱۱۶ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۵-۱۴۳-۷
 وضعیت فهرست : فیبا
 نویسی :
 موضوع : مجمع تشخیص مصلحت نظام
 موضوع : مصلحت (اصول فقه)
 موضوع : رساله عمومی (فقه)
 شناسه افزوده : خادمی پور، رحیمه، ۱۳۶۹ -
 شناسه افزوده : علی عارفی، ۱۳۴۷ -، مقدمه نویس
 رده بندی کنگره : ۱۳۰۴ ش ۱۶۱ BP
 رده بندی دیویی : ۶۹۷/۳۱
 شماره کتابشناسی : ۴۱۷۴۸۳۴
 ملی

انتشارات خدمات فرهنگی کرمان

کرمان: خیابان شریعتی، طبقه فوقانی کتابفروشی فرهنگ

تلفن: ۰۳۴۳۲۲۲۴۶۰۸، دورنگار: ۰۳۴۳۲۲۲۴۲۳۱

شریعت در پرتو مصلحت

مؤلفین: محمدرضا زنگی آبادی و رحیمه خادمی پور

چاپ: اول ۱۳۹۴

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: فرهنگ

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۵-۱۴۳-۷

حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب:

- مقدمه ۱۰
- فصل اول: مفهوم شناسی ۱۵
- مبحث اول: مصلحت ۱۷
- گفتار اول: مفهوم مصلحت در لغت ۱۸
- گفتار دوم: تعریف اصطلاحی مصلحت از منظر فقهای شیعه و اهل سنت ۲۰
- گفتار سوم: تحقیق در تعریف مصلحت ۲۳
- گفتار چهارم: رابطه مصلحت و مقصد با حکم شرعی ۲۴
- مبحث دوم: مقاصد و اهداف شریعت در لغت و اصطلاح ۲۵
- گفتار اول: تعداد مقاصد شریعت و اقسام آن ۲۶
- گفتار دوم: تعداد مقاصد شریعت از منظر شیعه و اهل سنت ۲۹
- مبحث سوم: علل الشرایع ۲۹
- گفتار اول: علل الشرایع از دیدگاه امامیه ۳۰
- گفتار دوم: حکم در لغت و اصطلاح ۳۱
- گفتار سوم: اقسام حکم ۳۳
- مبحث چهارم: ماهیت فقه حکومتی ۳۵
- گفتار اول: جایگاه فقه حکومتی در تقسیمات فقه ۳۶
- گفتار دوم: دخالت دین در حکومت ۳۷

- گفتار سوم: اختصاص مصلحت به حوزه سیاسی و حکومتی ۳۸
- مبحث پنجم: حکم حکومتی ۳۹
- گفتار اول: ماهیت حکم حکومتی ۴۰
- گفتار دوم: تفاوت حکم حکومتی و فتوا ۴۲
- فتوا ۴۳
- حاکم شرع ۴۳
- بیان تفاوت ۴۴
- گفتار سوم: نسبت سنجی حکم حرمی و فتوا ۴۵
- فصل دوم: تبعیت یا عدم تبعیت احکام شرعی از مصالح و مفاسد موجود در متعلق ۴۷
- مبحث اول: اندیشه اثبات تبعیت احکام شرعی از ۵۰
- گفتار اول: غرضمندی افعال خداوند ۵۰
- گفتار دوم: ارزش ذاتی داشتن افعال (حسن و قبح ذاتی افعال) ۵۲
- گفتار سوم: قابل درک بودن بخشی از ملاکات و علل ۵۴
- مبحث دوم: اندیشه انکار تبعیت و ادله آن ۵۵
- گفتار اول: انکار غرضمندی افعال خداوند ۵۶
- گفتار دوم: انکار ارزش ذاتی داشتن افعال (انکار حسن و قبح ذاتی افعال) ۵۷
- گفتار سوم: قابل درک نبودن بخشی از ملاکات و علل ۵۸
- گفتار چهارم: فائده بحث قابل درک بودن یا نبودن مصالح و مفاسد ۵۹

- گفتار پنجم: ادله نقلی اندیشه انکار ۶۰
- جمع بندی و حاصل بحث ۶۱
- فصل سوم: امکان فهم مصالح و مفاسد مورد نظر شارع ۶۳
- مبحث اول: دیدگاه عدم امکان فهم ۶۴
- گفتار اول: مبانی نقلی و عقلی نظریه عدم امکان فهم ۶۷
- الف) دایره نقلی ۶۸
- ب) دلایل نقلی ۷۱
- مبحث دوم: دیدگاه امکان فهم ۷۲
- گفتار اول: دلیل عقل و اعتبار آن ۷۳
- گفتار دوم: دلایل نقلی و عقلی دیدگاه امکان فهم ۷۵
- الف) دلایل نقلی ۷۵
- ب) دلایل عقلی ۷۶
- مبحث سوم: قلمرو عقل در کشف و فهم ملاکات احکام ۷۸
- معیارهای عقل برای استکشاف ملاکات ۷۹
- جمع بندی و حاصل بحث ۸۰
- فصل چهارم: مصلحت و حکم حکومتی ۸۳
- مبحث اول: تأثیر مصلحت در احکام حکومتی ۸۵
- گفتار اول: ضابطه و مصدر حکم حکومتی ۸۶

- گفتار دوم: مصلحت و حکومت ۹۰
- گفتار سوم: ضوابط تشخیص مصلحت ۹۱
- مبحث دوم: ارتباط قاعده تبعیت و مجمع تشخیص مصلحت ۹۳
- یک پرسش اساسی ۹۴
- پاسخ به پرسش ۹۵
- جمع بندی و اصل بحث ۹۷
- نتیجه گیری و پیشنهادها ۱۰۱
- کتابنامه ۱۰۷

فقه اسلامی دریایی گسترده و بیکران است که حوزه های مختلفی را در خود جای داده و مجال فعالیت و تحقیق را برای اکثر محققین علوم انسانی و اسلامی فراهم نموده است. حوزه هایی نظیر فقه و حقوق، فقه وحدیث، فقه و جامعه شناسی، فقه و روانشناسی و... یکی از حوزه هایی که امروزه بسیار مورد توجه اندیشمندان و پژوهشگران مسلمان و علمای عصر حاضر قرار گرفته «فلسفه فقه» است که مسائلی از قبیل: مناظرات و ملاکات احکام، استنباطات فقهی- عقلی، فقه اجتهادی، فقه عرفی، مصالح و مفاسد و... را مورد مطالعه قرار داده است. مطالعه و بررسی نقش مصالح و مفاسد در بنیانگذاری احکام اسلامی، از یک سو ریشه کلامی دارد و متکلمان در مقوله «حُسن و قبح عقلی» به ناچار آن را مطرح نموده اند و از سوی دیگر، به مباحث فقهی مربوط می شود و فقها آن را در کتب اصول فقه بیان می کنند.

مصلحت و مفسده رندگی، برای شارع و بنیانگذار دین دارای اهمیت بوده و در تشریح احکام بدان توجه داشته است. مصالح و مفاسد در جعل احکام مؤثر است و نظرات عموم فقها نیز مؤید این مطلب می باشد. اشاعه گامی مصلحت و مفسده را در حد مقتضی احکام دانسته و زمینه ساز احکام می شمارند. گاهی مصلحت و مفسده را علت حکم می دانند. اما تفاوت در جایی است که برخی از فقها در فهم مصلحت و مفسده را صرفاً در حیطه قدرت خداوند منحصر می کنند و انسان را از فهم غالب یا کل آنها عاجز می دانند. مشکل این فقها، احتیاط گرایی بیش از حد آنهاست که عملاً حجت باطنی (عقل) را کنار گذاشته اند. در حالی که در نصوص دینی ما به ویژه قرآن کریم، عفا اهمیت زیادی دارد. بنابراین اگر منبع همه احکام دین را فقط سنت حضرت رسول (ص) بدانیم، پس باید آیاتی را که مردم، مؤمنین و مسلمانان را مخاطب قرار داده اند لغو و بیهوده بدانیم و این دور از شأن حضرت باری تعالی است.

پذیرفتن این مطلب که مصلحت و مفسده در احکام وجود دارد و نیز اینکه احکام ایجابی بر مصالح و احکام سلبی و ناهی بر مفاسد مبتنی هستند، مساعدت زیادی به فقیه می کند که بتواند خود را از صرف تقلید از استنباط های گذشتگان جدا کرده و همگام با فقه پویای اسلامی پیش برود. در واقع مفهوم دقیق کلمه «فقیه» نیز همین است؛ زیرا

فقهی که در ماورای احکام به مصالح و مفاسد اعتقاد داشته باشد، در صورتی که مقدمات استنباط، او را به مسیری منحرف نماید که خلاف مصلحت نفس الأمری انسان هاست، در این استنباط تردید کرده و با کوشش بیشتری به بازخوانی آن می پردازد. چیزی که در این مرحله به عنوان راهنمای فقیه وارد میدان می شود، همان «فلسفه فقه» است که نقش شاغول بحث را به عهده می گیرد؛ در صورتی که با فقدان این راهنمای مفید، استنباطات فقیه در جزئیات، با اصل تشریح ناهماهنگ شده و در نتیجه از اهداف کلی شریعت دور می شوند.

کتاب شریعت در پرتو مصلحت درصدد است با نگاهی تطبیقی و از دریچه فلسفه فقه، جایگاه و کارکرد های مصالح و مفاسد و نیز شیوه تشخیص آنها را بر اساس مبانی و منابع فقه اهل بیت (علیهم السلام) در نظام فقهی - حقوقی اسلام و با توجه به موضوعات و نیازهای نوظهور بررسی نماید.

توفیقات روز افزون نویسندگان این اثر را از خداوند متعال مسئلت دارم.

حاج آقا سید محمد باقر دکترا علی عارفی

دانشیار دانشکده حقوق و جرم‌شناسی دانشگاه شهید باهنر کرمان